

LEDA-Nyt nr. 38 – Nov. 2004

ISSN 0908-355

Redigeret af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard

Indhold

Meddelelser fra bestyrelsen	s. 2
Indkaldelse til medlemsmøde i LEDA	s. 3
Svenskt Språkbruk	s. 3
Almen og datamatisk leksikografi i Toscana	s. 6
Rapport fra Euralex	s. 7
Lexicom Masterclass – nu osse i København!	s. 9
Referat fra generalforsamling 2004	s. 10
Den Danske Ordbog	s. 11
8. Konference om Leksikografi i Norden	s. 19
Årsberetning for LEDA 2003	s. 20

Medlemsmøde onsdag den 1. december 2004 kl. 15.00

Den Sprogteknologiske Ordbog (STO)

Præsentation ved Anna Braasch, Sussi Olsen (begge fra Center for Sprogteknologi) samt Carsten Hansen (Handelshøjskolen i København)

Sted: Københavns Universitet Amager "Det gl. KUA", lokale 13.1.59

se side 3

Meddelelser fra bestyrelsen

E-mail-adresser

Bestyrelsen opfordrer alle medlemmer der ikke allerede har gjort det, til at indsende deres e-mail-adresse til foreningens kasserer, Christian Becker-Christensen (Christian.Becker-Christensen@pol.dk). Det vil lette fremtidig kommunikation mellem bestyrelse og medlemmer, og på længere sigt kunne man tænke sig at LEDA-Nyt skulle udkomme elektronisk, fx som vedhæftet fil til en e-mail.

Næste års generalforsamling

Ved dette års generalforsamling blev det fremført at LEDA har tilbøjelighed til at centrere sine aktiviteter omkring København. Bestyrelsen vil gerne imødegå denne tendens ved at placere næste års generalforsamling i Århus eller Odense i forbindelse med et større arrangement som endnu er i støbeskeen. Tidspunktet bliver formentlig sidst i april 2005. På LEDA's hjemmeside (www.cst.dk/leda) kan medlemmerne holde sig orienteret om det præcise tidspunkt og sted.

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året. LEDA-Nyt udsendes fast til LEDA's medlemmer, og kan desuden – ligesom ældre numre af tidsskriftet – downloades fra LEDA's hjemmeside (www.cst.dk/leda).

Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. marts 2005.

Dette nummer er redigeret af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard.

LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse som frem til næste generalforsamling består af:

Henrik Lorentzen (DSL) (formand), hl@dsl.dk, tlf.: 33138420-9637

Henrik Hovmark (KUA, Ømålsordbogen) (næstformand), hovmark@hum.ku.dk

Christian Becker-Christensen (Pol. Forlag) (kasserer), Christian.Becker-Christensen@pol.dk

Liisa Theilgaard (Gyldendal), Liisa_Theilgaard@gyldendal.dk

Sanni Nimb (KUA, CST), sanni@cst.dk

Jørgen Nørby Jensen (KUA, Dansk Sprognævn), jn.jensen@dsn.dk

Inger Schoonderbeek Hansen (AU, Jysk Ordbog), jysis@hum.au.dk

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) kr. 125,- (kan indbetales på girokonto 139-1968).

Kontingent for medlemskab af Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) kr. 180,-/NKR 200,-

Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer. Øvrige henvendelser rettes til formanden.

Medlemsmøde onsdag den 1. december 2004 kl. 15.00

Den Sprogteknologiske Ordbog (STO)

Den sprogteknologiske ordbog, STO, som er udviklet i et samarbejde mellem Københavns Universitet, Handelshøjskolen i København og Syddansk Universitet, vil blive præsenteret af Anna Braasch, Sussi Olsen (begge CST) samt af Carsten Hansen (CBS). Herefter er der ca. et kvarters pause med servering af kaffe/te og kage, hvorpå der vil kunne stilles spørgsmål og debatteres fra salen.

Deltagerne opfordres til at spise middag sammen ude i byen efter mødet (for egen regning).

Tilmelding er IKKE påkrævet. Gæster er meget velkomne. Vel mødt!

Sted: Københavns Universitet Amager "Det gl. KUA", lokale 13.1.59

Svenskt Språkbruk

Ordbok över konstruktioner och fraser. Utarbetad av Svenska Språknämnden. Norstedts Ordbok, 2003.

Af Anna Braasch

Ordbogen over konstruktioner og fraser i moderne svensk er på 1433 sider i to spalter, og den har været undervejs i omkring ti år. Det store arbejde der ligger til grund for ordbogen, er givetvis også kendt blandt danske leksikografer da Ulla Clausén og Erika Lyly, som var hovedkræfterne i dette arbejde, har fortalt om indsamlingen, klassificeringen og beskrivelsen af materialet ved flere NFL-konferencer, sidst i Tórshavn. Ordbogen indeholder ifølge *Bruksanvisning*-afsnittet ca. 19.600 opslagsord, hovedsagelig substantiver, verber og adjektiver. Af disse er ca. 14.500 såkaldte hovedopslagsord. Et sådant hovedopslagsord er fx *stor* adj. de til adjektivet hørende substantiviske og adverbelle afledninger er anført som underopslagsord (fx *stort* adv. og *stort* subst.) I alt er der ca. 85.000 konstruktioner og fraser medtaget i ordbogen (jf. s. 17).

Foruden selve det leksikografiske materiale indeholder ordbogen fire indledende afsnit. Det første er den sædvanlige liste over *Förkortningar*, der fortrinsvis består af forkortelser for hhv. emneområder (fx '*kok.* kokkonst, matlagning'), stil og brug (fx '*poet.* poetisk' og '*vard.* vardagligt') samt enkelte grammatiske angivelser (fx '*prep.* preposition'). Det efterfølges af et meget kort afsnit med tegnforklaringer, *Särskilda tecken*. Listen omfatter kun tre tegn foruden den traditionelle '~'. Deres funktion er at adskille en ordbogsartikels afsnit med grammatiske konstruktioner fra det fraseologiske afsnit samt markere henholdsvis idiommer og pragmatiske fraser. (Det er ret interessant at stjernen der skal markere idiommer i ordbogsartiklen, optræder i en anden typografisk form i denne liste end i selve ordbogen.)

Det tredje afsnit er *Svenskt språkbruk*. Forfatterne karakteriserer ordbogen med følgende nøgleord: kombinationsordbog, produktionsordbog, deskriptiv ordbog. Her redegøres kort og klart for ordbogens type, nemlig 'kombinationsordbok', og hvilke typer konstruktioner brugeren kan finde i ordbogen. I denne sammenhæng illustreres artikelstrukturen, derefter forklares de valgte leksikografiske principper, og hvordan disse er udmøntede i artiklerne, samt endeligt hvordan brugeren kan anvende ordbogen i tekstproduktion.

Det fjerde og vigtigste indledende afsnit er *Bruksanvisning* på knapt 10 sider. Her gennemgås alle typer af underopslagsord: adverbier, substantiverede adjektiver, refleksiver, partikelverber og refleksive partikelverber. Derefter redegøres der for hvordan ordbogen klassificerer og beskriver konstruktioner og fraser – som jo er ordbogens hovedformål. Nedenfor skitseres *Bruksanvisning* ens vigtigste punkter, de giver et godt indtryk af hvad man finder i ordbogen.

For at man som ordbogsbruger hurtigt skal kunne få overblik over hvor/hvordan man finder et bestemt udtryk, er det naturligvis en forudsætning at man er blevet fortrolig med klassifikationsprincipperne da mikrostrukturen i ordbogsartiklerne er baseret på denne klassifikation. 'Kombinationerne' som udgør materialet, deles først og fremmest i to hovedgrupper: produktive grammatiske konstruktioner og mere eller mindre faste fraser, som kan have konkret eller overført betydning. Denne opdeling er velkendt bl.a. fra den engelske BBI Combinatory Dictionary. Grammatiske konstruktioner kaldes ofte valensstrukturer, især i tysk lingvistik og leksikografi (fx hos Helbig).

Fraserne opdeles i tre kategorier:

- a.) Konkrete fraser af forskellig fasthed
- b.) Idiomer
- c.) Pragmatiske fraser (bl.a. klicheer og 'samtalsfraser', med en anden term også kaldet kommunikationsformler).

Det er vigtigt at sætte sig ind i dette – ret enkle – klassifikationssystem, for det afviger på nogle punkter fra mere omfattende systemer ved at nogle sædvanligvis adskilte typer er slået sammen, jf. nedenfor.

Kategorien konkrete fraser fungerer som en slags samlebetegnelse for både flerords-termer (fx *enskild väg*) og forskellige typer af leksikalske kollokationer (fx *föra befäl*, *bege sig på resa*).

Idiomer er en kategori hvor konstruktionens samlede betydning ikke kan udledes af dets elementers individuelle betydninger (fx **kasta in handduken*); dette svarer til den traditionelle brug af termen idiom.

Pragmatiske fraser "är uttryck som man tar till i lämpliga situationer", såsom klicheer af typen, **just det*, *bejakande* [...] (det stemmer).

Ordbogsartiklerne indeholder et stort antal eksempler "som oftast bygger på autentiska texter" – de stammer fra Internettet, avisdatabaser mv. Forklaringer anvendes til at belyse de enkelte konstruktioners betydning og, hvis det skønnes nødvendigt, også til at tydeliggøre det bragte eksempel. Disse forklaringer kan være forskellige mht. kompleksitet og længde. Især idiomer og klicheer tydeliggøres med en længere forklaring, der foruden at forklare betydningen fx **krås** subst. **ngn smörjer kråset* om att äta mycket och gott [...], også kan oplyse om mulig situationskontekst, fx **göra av sig**: **ngn vet inte var han ska göra av sig* i situation där man på grund av starka känslor inte kan styra sitt beteende.

Stilniveau anføres kun hvis den pågældende konstruktion eller frase ikke kan anvendes generelt, nemlig ”i de allra flesta sammanhang”. Der opereres med fire stilniveauer: hverdags, formelt, højtideligt og gammeldags. Regionale varianter er også medtaget i et vist omfang; de markeres med den generelle etikette *region*, med undtagelse af sådanne varianter der kun bruges i finlandssvensk, disse er markeret med *finl.*

Det sidste emne som *Bruksanvisning* en kort gør rede for, er hvordan en frase er placeret i ordbogens makrostruktur. Principielt anføres en frase under det ord der anses for at være det vigtigste mht. ordklasse. Dette ord er som regel også det betydningsbærende element, og derfor placeres frasen i den pågældende hovedartikel, fx **hjärteblod** subst. **skriva ngt med sitt eget hjärteblod*. Ovennævnte princip overholdes dog ikke altid, fx *hjärtat bultar/klappar* findes under **hjärta** subst. [...], mens *hjärtat bankar* under **bank** a verb (bulta).

Ordbogens indledende afsnit er opstillet på en overskuelig og brugervenlig måde med fokus på hvad der er ”viktigt för användaren”. ”Användaren” som brugertype præciseres ikke nærmere, men fremstillingen af ordbogens indhold og beskrivelsesmetode er meget enkel, næsten pragmatisk, og dermed kan det antages at ordbogen henvender sig til et bredt publikum uden specielle lingvistiske forudsætninger. Der tænkes naturligvis primært på en svensksproget brugerkreds, og så er det ikke nødvendigt at anføre fx hovedopslagsordets bøjning. Det ville dog have været en fordel fx for danske brugere da eksempelvis et givet substantivs køn og bøjning ofte er forskellige på svensk (*kriget*) og dansk (*krigen*).

Et par opslag i ordbogen – Svenskt Språkbruk för danskere?

Mange danskere kan godt læse svensk og forstå det meste; problemerne opstår som oftest i tilfælde af faste og idiomatiske udtryk og af flere grunde. For det første er der de mange falske venner: de ligner ganske meget deres danske slægtninge uden at man kan nøjes med spejloversættelser eller ord for ord-oversættelser mellem de to sprog, fx *gripa/ta ngn på bar gärning* svarende til ’gribe el. tage ngn på fersk gerning’. For det andet er der naturligvis en meget stor del af konstruktionerne og fraserne som er forskellige fra dansk, og som ikke kan forstås eller produceres uden at man enten kender frasen eller konstruktionen eller har slået den op. Følgende eksempel illustrerer dette forhold: **upphällning** subst. **ngt är på upphällningen* om ngt som är nära att ta slut [...]; även om känslor och emotioner hos de anhöriga till gisslan är tålamodet på ~en.

Alt i alt er *Svenskt Språkbruk* ikke blot et godt og nyttigt opslagsværk, men også lærerig og morsom læsning hvis man interesserer sig for ligheder og forskelle på det fraseologiske område mellem to så tæt beslægtede sprog som dansk og svensk. Man kunne ønske sig at der ville komme en lignende ordbog for dansk.

Almen og datamatisk leksikografi i Toscana

Af Carsten Hansen

I den anden uge af september afholdt det tværfaglige netværk SPINN et forskerkursus i Almen og datamatisk leksikografi. SPINN står for Sprogteknologi og Informations-søgning i Norden og er finansieret af det nordiske sprogteknologiske forskningsprogram NorFA. Formålet med SPINN er at sikre at forskningsmiljøer der arbejder med udvikling af en- og flersproglige ordbaser, samt forskningsmiljøer der beskæftiger sig med informationssøgning, udveksler erfaringer og indleder fagligt samarbejde. Kurset i Toscana havde til formål at bidrage til kvalifikationsudvikling inden for en del af dette felt, nemlig den almene og sprogteknologiske leksikografi med særligt henblik på leksikalsk semantik. De tretten deltagere udgjorde et håndplukket udvalg af forskere og forsker-aspiranter fra de nordiske sprogteknologiske miljøer.

Kurset blev afholdt i Toscana, 13 km fra Pisa, hvor en af højborgene inden for datamatisk leksikografi befinder sig ved **Università di Pisa, Dipartimento di Linguistica, ILC**. Ved dette institut har man i de senere år beskæftiget sig indgående med det flersproglige aspekt i datamatiske leksika, bl.a. gennem ledelse af flere store EU-projekter med flersproglighed som fokus (SIMPLE, ISLE og Multi-MILE samt netværket ENABLER).

Til for- og efterberedelse af kurset havde arrangørerne forsynet deltagerne med en relevant litteraturliste med indholdsmæssigt svært, men til gengæld praktisk let tilgængelige referencer. Teksterne var hovedsageligt forfattet af oplægsholderne, der bl.a. talte tre centrale navne fra ILC, afdelingen for lingvistik ved Pisas Universitet, nemlig Alessandro Lenci, Nicoletta Calzolari og Nilda Ruimy, der holdt nogle meget informative og inspirerende oplæg: Lenci om ordbogsarkitektur og om datamatiske ordbøger for det multilinguale web, Calzolari om det europæiske multilinguale projekt ISLE og dets resultat: Mile, og endelig Ruimy om CLIPS – en datamatisk firedelt italiensk ordbog som bygger på PAROLE- og SIMPLE-ordbøgerne. Det indlagte besøg på ILC med online-demonstrationer fungerede som udmærket illustration til oplæggene, der blev holdt uden netopkobling.

Et gennemgående meget opløftende træk ved stort set alle oplæggene var at de omhandlede konkrete multilinguale projekter der i meget høj grad bygger på og samarbejder med andre projekter. Dels i form af de indhøstede erfaringer, dels i form af udarbejdede ontologier og ordbaser. Ud over de allerede nævnte kan der i denne sammenhæng nævnes Ruth Vatvedt Fjeld og Preben Wiks oplæg om sammenhægtningen af de nordiske SIMPLE-ordbøger.

Da kurset også tjente som forskeruddannelseskursus, var der ud over de direkte tematiske bundne oplæg også oplæg fra de af deltagerne der arbejder på en afhandling. Ved den afsluttende kursusevaluering udtrykte deltagerne deres store tilfredshed – dels med kvaliteten af disse oplæg, men der faldt også ros til arrangørerne for at medtage disse præsentationer som programpunkt.

I pauserne mellem oplæggene, ved de snakkesalige måltider og på den interessante ekskursion var der rig lejlighed til at diskutere oplæggene og fundere hhv. udbygge de interpersonelle faglige kontakter.

Som det fremgår af ovenstående, levede kurset fuldt ud op til sit formål – og derudover blev der grinet og sunget meget. På www-adressen <http://cst.dk/spinn/spinnhome.html> kan man erfare alt om SPINN, bl.a. program og materiale fra afholdte seminarer og kurser, ligesom det er muligt at få et visuelt indtryk af kursets powerpoint-olivenlunds-middelalderlige afsondrethed fra nettet.

Rapport fra Euralex

Af Adam Hyllested

I juli 2004 fandt den 11. EURALEX-konference sted i den bretonske havneby Lorient. Det er ganske vist sydpå målt med bretonsk målestok, men mærkbart nordpå efter fransk ditto. Området er kendt for et malerisk landskab med barsk natur, et væld af historiske mindesmærker og idyllisk bebyggelse. Undtaget er de byer, der blev bombet under 2. verdenskrig og genopbygget udelukkende efter funktionalistiske kriterier ... i Lorient stod efter sigende ikke to mursten oven på hinanden efter krigen, så næsten alle bygninger er holdt i efterkrigstidens bedste betonstil. Gråt og hvidt, ligesom mågerne. Selve Université du Bretagne-Sud er dog opført i blå og gule badeværelsesfliser, og trappen i forhallen er model Skærsilden eller Det Mystiske Hus: Gå ude i siden, hvor trinene er ens, så falder du ikke!

Gyldendals ordbogsredaktion var splittet mht. strategien forud for konferencen: Skulle man tage på cykeltur mellem menhirerne (de lokale monolitter) eller udnytte den forlængede weekend til et ophold i Paris? Jeg selv var ikke i tvivl: Jeg havde ikke set Paris i 13 år, og sidste gang var en november!

Ved ankomsten til Lorient fandt ordbogsafdelingen sig til rette på torvet, spiste traditionelle pandekager og købte fransk nougat med citronsmag. Den bagende sol, der gjorde indtil flere redaktører næsten så røde som ordbøgerne, viste sig at være et falsk forvarsel om conferencevejret: På konferencens første morgen faldt en regnmængde svarende til hele julis normal, og om aftenen tiltog vinden til storm, så stedets samlede campist-beholdning måtte evakueres, mens temperaturen faldt til 11 grader C! Jo, det var en indendørs konference, men vi skulle jo også lige derhen ...

Vi befandt os jo i et gammelt keltisk område, så naturligvis skulle konferencen indledes med en velkomst på bretonsk. Værten Geoffrey Williams gjorde en hæderværdig indsats, men jeg synes nu ærlig talt, at han godt kunne have ladet en indfødt om denne del af velkomsten, om ikke en modersmålstalende, så i det mindste én med fransk accent – fx den dygtige sanger, der mellem plenarforedrag og rapporter fyldte auditoriet med lokale kvad. Det var meget stemningsfyldt, helt uden instrumentalt akkompagnement.

Hvordan leksikografer reagerer i en katastrofesituation, fik vi at se, da strømmen pludselig gik. Jeg var så heldig at have valgt den sektion, der var henlagt til et auditorium uden vinduer, og hvor sydafrikaneren Munzhedzi James Mafela holdt foredrag. Alt blev sort; selv foredragsholderen forsvandt, og kun Jørg Asmussens bærbare lyste op i mørket. Ordstyreren, der var vant til værtslandets tradition for pludselige og ubarmhjertige strejker, nåede at forklare, at det muligvis drejede sig om en arbejdsnedlæggelse. Hun spurgte Mafela, om han ikke nærmest var færdig alligevel; han svarede, at han da godt kunne tænke sig lige at aflevere sin pointe! Uden for auditoriet herskede snart et mindre kaos. Den ellers så kontrollerede Geoffrey Williams udbrød "Why does this happen to me?!?", hvorefter ordstyreren måtte minde ham om, at det jo da var mindst lige så slemt for de stakkels foredragsholdere. Alle måtte flytte til mere tarvelige lokaler med adgang til dagslys, og selv om foredragene blev afsluttet, er det ikke enhver foredragsholders ønskedrøm at blive afbrudt midt i pointen, forlade det store auditorium og få lov at aflevere resten af den i et kedeligt klasselokale – efter at halvdelen af publikum har set sit snit til at fordufte. Arrangørerne var naturligvis helt uden skyld i miseren; det vis-

te sig i øvrigt, at der var tale om en helt ordinær strømafbrydelse, formentlig i forbindelse med uvejret, og lyset kom hurtigt igen.

Velkomstmiddagen indledtes med en reception i kantinen, hvor vi nærmest ikke kunne røre os. Men ud af det blå dukkede en dobbeltudgave af rottefængerens fra Hameln op med bretonske sækkepiber i hænderne og bad os om at følge med. Halen af de mange leksikografer, der fulgte de to ivrige musikanter ud i bakkerne på vej mod de afsides middagslokaler, var et betagende syn. Under maden gik snakken om de seneste leksikografiske landvindinger og nyeste projekter, og der blev udvekslet fif og erfaringer, succeser og bommerter. Østers og muslinger så vi ikke meget til; til gengæld smagte vi bl.a. den lokale æggestandslignende dessert Far Breton. Og det skal siges, at den lokale mad generelt var helt i top! Efter middagen blev der arrangeret traditionel fest noz ('nattefest') med kædedans; rygtet vil vide, at flere leksikografer blev afhængige kædedansere.

Blandt oplæggene var der noget for næsten enhver smag inden for næsten alle aspekter af leksikografien og dens grænseområder. Emnerne spændte fra oversættelse af engelske idiomer i tosprogsordbøger over lemmaselektion i en fransk fodboldordbog til spørgsmålet om ordbøgers brugervenlighed.

Præsentationer af konkrete ordbogsprojekter fyldte naturligvis programmet godt ud. Den Danske Ordbog, der jo allerede er blevet præsenteret og diskuteret i mange danske og nordiske sammenhænge, fandt endelig vej til et internationalt publikum – og det på formfuldendt engelsk. Henrik Lorentzen fortalte om selve projektet, mens Lars Trap-Jensen holdt et mere generelt foredrag om talesprog i ordbøger, stadig med udgangspunkt i Den Danske Ordbog. Også Norsk Ordbok havde plads i programmet, præsenteret af Kristin Bakken. Diskussionen i visse af kaffepauserne var ren hjernegymnastik, inspireret af Sanni Nimbs poster om danske adverbiers syntaks. Oplæggene blev suppleret med demonstrationer af redigeringsystemer, bl.a. det danske iLEX, udviklet af Jens Erlandsens EMP.

Førnævnte Mundzhedzi James Mafela behandlede oversættelsesproblemer i ordbøger til og fra venda, et af Sydafrikas ni nye officielle sprog. Tidligere var kun engelsk og afrikaans officielle sprog, men nu har også zulu, xhosa, setswana, syd-sotho, nord-sotho, tsonga, siswati, venda og ndebele fået denne status, og der er derfor pludselig opstået et behov for en mængde nye ordbøger, i første omgang mellem disse sprog og engelsk. Processen besværliggøres af det begrænsede antal leksikografer med kendskab til sprogene, fortalte Mafela.

Sydafrika fyldte i det hele taget godt på den ellers europæiske konference: Bl.a. præsenterede Gilles-Maurice de Schryver det sydafrikanske redigeringsystem Tshwanelex (Tshwane er det nye Sydafrikas alternative navn for hovedstaden Pretoria). Med udgangspunkt i brugeres konkrete aktiviteter i en netordbog fortalte han meget underholdende om, hvordan elektroniske ordbøger *faktisk* bruges. Det viste sig bl.a., at det er helt normalt blandt sydafrikanske brugere at slå ordet "hej" eller "godmorgen" op først, når man åbner ordbogen – ikke kun første gang, men hver gang man anvender den! – og tilsvarende slå "farvel" op, når man lukker ned. Desuden var de seksuelt ladede betegnelser, hvoraf mange ellers er tabuord, i høj kurs; men det virkede jo mere hjemligt.

På hjemturen var et par af afdelingens redaktører nær ikke kommet ud af landet pga. overvægt i bagagen. Ikke bare vejede cykeludstyret godt til, men et behjertet tilbud om

at bære en anden redaktørs konferencemappe (indeholdende den tonstunge trebinds kongresberetning) fik vægten op i ulovlige højder. Heldigvis havde andre redaktører pakket færre sko end normalt, så delegationens samlede bagagevægt kom ned på det tilladte, og vi slap hjem fra Frankrig med alle ejendele.

Lexicom Masterclass – nu osse i København!

Af Carsten Hansen

Når Mohammed ikke vil komme til bjerget, må bjerget komme til Mohammed. I den tredje uge af august afholdt det leksikografiske konsulentfirma Lexicom Masterclass fra Brighton i England sin fjerde årlige Summer School Masterclass i leksikografi. De tidligere sommerskoler blev holdt i Brighton, men i år altså på Handelshøjskolen i København (CBS). Lexicom Masterclass, der tegnes af de tre kapaciteter Sue Atkins, Adam Kilgarrieff og Michael Rundell – alle som bekendt med en meget lang og respekteret publikationsliste, varetager en bred vifte af konsulent- og undervisningsopgaver i private og offentlige leksikografiske miljøer.

Kurset var arrangeret i et samarbejde mellem Lexicom og Language Center ved CBS, hvor sidstnævnte – kraftigt hjulpet af Rita Lenstrup – stod for de praktiske detaljer, som blev afviklet friktionsløst til deltagernes fulde tilfredshed: registrering, forplejning, udsendelse af materiale via det internetbaserede CBS-system SiteScape, udlevering af et trykt kompendium med afbildning af samtlige (!) pp-præsentationer fra oplægsholderne og med supplerende øvelser og opgaver.

De 20 deltagere repræsenterede ud over de fire nordiske lande Frankrig, Grækenland, Irland, Kroatien, Malaysia og Tyskland og kom fra såvel traditionelle universitetsmiljøer uden nogen speciel leksikografisk erfaring som fra deciderede ordbogsproducerende sammenhænge. En imponerende diversitet der gav mulighed for etablering af frugtbare faglige kontakter.

Indholdet i kurset bestod i en kvalificeret all round-indføring i praktisk leksikografi med mandsopdækkede hands on-øvelser. Deltagerne fik lejlighed til at afprøve store dele af det præsenterede stof, som i øvrigt var baseret på et sympatisk indiskutabelt og udmærket præsenteret korpuslingvistisk fundament. Præsentationen af de korпустekniske værktøjer faldt i god jord i klassen.

Sue Atkins præsenterede på overbevisende måde potentialet i Frame Semantics i forbindelse med udarbejdelsen af ordbøger, herunder relationen mellem syntaks og semantik i leksemrealiseringer.

Forskellige aspekter af ordbetydning optog megen plads på kurset: forholdet mellem den rene lingvistik og den praktiske leksikografi, hvordan finder leksikografen (rundt i) de mange betydninger, udviklingen i principperne for udarbejdelsen af definitioner i den praktiserede leksikografi.

I forbindelse med gennemgangen af Templates til brug ved udarbejdelsen af artikler og de dermed forbundne generiske type-artikler demonstrerede Sue Atkins sit erfaringsbaserede (Collins, Oxford University Press) potentiale: rationalisering, homogenisering, kvalitetssikring i den leksikografisk-redaktionelle proces.

Det vil sprænge rammerne af denne korte omtale at opregne og kommentere alle kurssets elementer. En efterfølgende gennemgang af kursusmaterialet bekræfter mig imidlertid i at de 5 arbejdsdage og de 10.000 kroner adgangsbilletten kostede, var givet godt ud.

Min begejstring for kurset ligger på to planer. For det første var det et glimrende kursus for de deltagere der ikke var fortrolige med teoretisk og praktisk leksikografi, især havde de stor nytte af de praktiske øvelser. På det andet plan – og det er her mit udbytte ligger – var det en meget overbevisende og lærerig demonstration af hvordan man kan undervise i leksikografi – lige fra de overordnede teoretiske aspekter til de konkrete detaljeorienterede artikelredigeringer.

Man kan komme på besøg i Lexicom Masterclass på <http://www.lexmasterclass.com>

Referat fra generalforsamling i LEDA 28. april 2004

Af Sanni Nimb

Dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Beretning
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab
4. Fastsættelse af kontingent
5. Valg af formand og/eller bestyrelsesmedlemmer
6. Valg af revisor og revisorsuppleant
7. Forslag
8. Eventuelt

ad 1: Torben Christiansen blev valgt som dirigent.

ad 2: Næstformand Carsten Hansen aflagde beretning da Peter Widell ikke kunne deltage i generalforsamlingen.

ad 3: Regnskabet blev fremlagt og godkendt.

ad 4: Kontingentet forbliver uændret 125 kr. om året

ad 5: Formand Peter Widell var på valg og ønskede ikke at genopstille.
Carsten Hansen træder ud af bestyrelsen.

Henrik Lorentzen (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab) var på valg og ønskede at opstille til formandsposten.

Sanni Nimb (Center for Sprogteknologi) var på valg og ønskede at opstille til en ny 2-årig periode.

Jørgen Nørby Jensen (Dansk Sprognævn) opstillede til at indtræde for en et-årsperiode (Carstens post).

Liisa Theilgaard (Gyldendal) opstillede til valg for 2 år.

Inger Schoonderbeek Hansen (Jysk Ordbog) opstillede til valg for 2 år.

Alle opstillede blev valgt.

Henrik Hovmark (Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet, Ømålsordbogen) samt Christian Becker-Christensen (Politikens Forlag) var ikke på valg og sidder stadig i bestyrelsen. De er på valg i 2005 sammen med Jørgen Nørby Jensen.

Som det kan ses, repræsenterer de syv medlemmer et bredt udvalg af leksikografiske institutioner i Danmark. Til gengæld er der en overrepræsentation af københavnske institutioner. Derfor blev bestyrelsen bedt om at være opmærksom på at få flere medlemmer opstillet fra provinsen til næste valg. I LEDA-Nyt vil der også blive gjort opmærksom på dette.

Bestyrelsen vil på sit første møde (august 2004) vedtage hvem der skal være næstformand.

ad 6: Revisorvalg.

Boel Bøggild Andersen ønskede ikke at genopstille til revisor. Ebba Hjorth ønskede at genopstille som revisor-suppleant. Da hun ikke var til stede, kunne hun ikke stille op til revisor-posten. Da ingen af de øvrige tilstedeværende ønskede at opstille, indtræder Ebba Hjorth som suppleant til foreningen får valgt en ny revisor. Carsten Hansen undskyldte at bestyrelsen ikke havde været forberedt på Boels fratræden og takkede hende for hendes indsats som revisor.

ad 7: Hjemmesiden www.cst.dk/leda blev diskuteret. Man ønsker en liste over medlemmernes navne på siden, hvilket vil blive indsat af den ansvarlige. Nogle ønskede også oprettelsen af en mailing-liste, dette arbejde bliver dog udsat indtil videre.

ad 8: Der blev opfordret til at gå ud at spise sammen efter generalforsamlingen. (Det blev til en glimrende middag for 9 på café Alma på Islands Brygge.)

Den Danske Ordbog – Oplæg ved medlemsmødet 28-04-2004

Af Christian Becker-Christensen

De følgende kommentarer til de første to udkomne bind af DDO blev fremsat ved medlemsmødet i LEDA 28-04-04 og går hovedsagelig på layout og strukturering af ordbogens artikler.

Den overordnede artikelstruktur

Som det er beskrevet i vejledningen i det første bind, består den enkelte ordbogsartikel af **hoved** der indeholder de generelle formelle oplysninger, **krop** som er betydningsdelen, og **fod** hvori beskrives orddannelse og etymologi. En artikel indeholder maksimalt 17 forskellige felter fordelt på disse tre dele. I det følgende henviser jeg til artikel-felterne sådan som disse er nummererede i brugervejledningen i bind 1.

Kropsdelen, som udgøres af felterne 5-15, er rekursiv når opslagsordet har flere betydninger. Den er da markeret med tal og med bullet for henholdsvis over- og underordnede betydninger – eller er umarkeret for den første betydnings vedkommende hvis dette er den eneste overordnede betydning.

En særlig del af artiklen er de **faste udtryk**, under **betale** fx *betale af*, *betale sig* og *tage sig godt betalt*. De er placeret sidst i kroppen og, når der er flere betydninger,

efter den sidste af disse. Det enkelte faste udtryk, som er i fed skrift, kan igen have forskellige betydninger markeret med bogstav for overordnet betydning og bulletpunkt for underordnet betydning, og disse udfoldes ligesom kroppen med betydningsforklaring, eksempler, synonymer etc. De faste udtryk er i brugervejledningen anført som udgørende sidste felt i kroppen (felt 15), men de hører nærmere til foden i den forstand at de (ligesom orddannelse og etymologi) vedrører lemmaet og dets betydninger som helhed og ikke en enkelt betydning.

Layout og typografi

Tekstens trespaltede opsætning giver et luftigt og overskueligt indtryk, der vidner om og understøtter redaktionens intention om en brugervenlig ordbog. Der er brugt forholdsvis stor punktstørrelse. Der er løs bagkant (med få orddelinger). Der er i artiklerne ny linje til forskellige informationstyper (hoved, krop og fod og forskellig information heri). Og der er udrykning af opslagsord og betydningsmarkeringer. Alt sammen noget der er med til at gøre opslagene letlæselige, men som til gengæld også kræver sin plads og bidrager til værket seks binds omfang.

Der er brugt to **skrifttyper** (en serif- og en sans serif-skrift) som veksler i forskellige snit og skriftgrader i et sindrigt og funktionelt spil, og som sammen med forskellige redaktionelle tegn, bl.a. etiketter som SYN, SMS og HIST, adskiller de forskellige typer af information.

Det kan bemærkes at en og samme slags information kan fremtræde i forskellige typografier i forskellige dele af artiklen. Fx står ordklasseangivelser i ordinær i hovedet (felt 2) og i kursiv i foden (i felt 16 orddannelse). Og objektsproget fremtræder i kursiv når der er tale om sprogbrugseksempler og citater (felt 13 og 14), men i ordinær når det drejer sig om bøjningsformer (felt 3) og orddannelse (afledninger og sammensætninger i felt 16).

Ligesom i ODS og i Retskrivningsordbogen er opslagsordet i **serifskrift**. Og ligesom i ODS og Retskrivningsordbogen er der brugt **ordinær** til bøjningsformer (felt 3), som herved får grafisk overensstemmelse med opslagsordet, og **kursiv** til forskellige metasproglige oplysninger som brugsbestemmelser (felt 5 og 7), fx *astron.*, *ofø*, *som adv.* Men forskelligt fra ODS og Retskrivningsordbogen bruges ordinær til betydningsbeskrivelse (felt 6) og kursiv til sprogbrugseksempler og citater (felt 13 og 14).

De tre hoveddele som en artikel består af, er adskilt ved at krop og fod hver begynder på **ny linje**. Men også **hovedet** (som består af opslagsord, ordklasse, bøjning, udtale) er delt ved linjeskift, idet bøjning plus udtale adskilles fra opslagsord plus ordklasse ved at begynde på ny linje. Dette linjeskift foran bøjningsangivelserne kan være begrundet i at man ellers i mange tilfælde enten vil blive påtvunget uønskede orddelinger i lydskriften, som kommer efter bøjningsangivelserne, eller at der uden orddeling vil fremkomme nogle grimme lakuner i linjen. Til gengæld får man så også af og til nogle meget **luftige** hoveder med meget korte linjer, hvor artiklen brækker fra hinanden, fx i artiklen **gudsdyrkelse** hvor første linje består af opslagsordet, ordklasse og genusangivelse, mens næste linje blot består af bøjningsendelsen *-n*. Tilsvarende ved fx **afglans**, **a la** og **boldøje**. (En alternativ opstilling kunne være den at bøjning og udtale byttede plads og så stod rundtlobende med den forudgående tekst).

I modsætning hertil kan udfoldelsen af de enkelte **faste udtryk** sidst i kroppen udgøre en meget **kompakt tekstmasse** når disse har flere betydninger. Således strækker de fem over- og underordnede betydninger af *brede sig* over tredive linjer uden linjebud. Den lange rundtlobende tekst harmonerer ikke helt med den overordnede layout,

og det kan være vanskeligt at lokalisere de forskellige betydninger heri. (Man kunne her eventuelt have haft linjeskift med betydningsmarkører rykket ud til kant, hvilket ikke ville karambolere med de øvrige betydningsmarkeringer som står udrykket i forhold til teksten).

Markering af informationstyper

DDO's layout og typografi gør det rimeligt nemt at overskue og lokalisere de forskellige informationstyper i artiklerne. Enkelte tilfælde (andre end det ovenfor nævnte) frembyder dog vanskeligheder.

Et af disse er **overgangen fra hoved til krop** når der kun er én betydning eller én overordnet betydning (med efterfølgende underordnede betydninger). Her er overgangen alene markeret ved linjeskift hvilket gør at det kan være svært at få øje på hvor betydningsforklaringen begynder, især når sidste linje i hovedet er udfyldt (hvad den ofte er, idet bøjning plus udtale jo har fået deres egen linje som de ofte lige netop fylder ud):

antænde vb.

-r, antændte, antændt; [ˈan,tæn'ə]
sætte ild til og derved få til at
brænde; [NGN antænder NGT (med
NGT), NGT antænder NGT] □ *der var røg-
udvikling. Det viste sig, at nogle unger
havde antændt en tændstikæske fyldt
med røgpulver* FarumNyt88, (ofø) [vi
havde] oplevet Berlin som en by, hvor
den mindste gnist hvert øjeblik kunne
antænde revolutionens bål eller borger-
krigens kaos ViLunn86
AFL SUFF antændelse sb., antænding
sb., antændelig adj.; DIV DAN →selvan-
tændelse sb.
HIST efter ty. *anzünden* 'tænde ild på
noget'.

Andre eksempler herpå er **balsamin**, **brækmiddel** og **gudsvelsignet**. Man kunne have valgt at markere betydningsstarten med et tegn, fx bullet (hvis denne ikke var fastholdt til alene at stå som markør for underordnet betydning). Svensk Ordbok og Nationalencyklopedins Ordbok bruger bullet når der ikke er talmarkering; Duden Deutsches Universalwörterbuch afslutter konsekvent oplysningerne i hovedet med kolon; Nudansk Ordbog benytter sig af talmarkering (et 1-tal også når der ikke er nogen efterfølgende betydning 2).

Artikler med flere betydninger har som sagt ellers betydningsmarkørerne **tal** og **bullet** som står udrykket i forhold til artikeltekstens hængende indryk. Dette er en klar og tydelig form for markering.

Men der er informationstyper som er knyttet til lemmaet på samme niveau som betydningsoplysningerne, nemlig de faste udtryk, orddannelse og etymologi, og disse har ikke en markering der helt vægter betydningsmarkeringerne og dermed angiver deres strukturelle indplacering.

De **faste udtryk**, som kommer efter sidste betydning, særmærkes alene af at de fremstår i fed skrift. For en umiddelbar orientering kunne de læses som hørende til den sidste af betydningerne.

Fodens **orddannelse** og **etymologi** står hver på ny linje markeret ved etiketter som AFL, SMS, DIV DAN og HIST. Men da disse har samme typografi (sans serif fed kapitælskrift) som etiketterne SYN, JF, ANT, ENC etc. inden for den enkelte betydning i kroppen, er dette strengt taget heller ikke tilstrækkeligt til at man kan se om orddannelse og etymologi hører sammen med den sidste betydning eller med hele artiklen. Et eksempel er:

forkynde vb.

-r, forkyndte, forkyndt; [fɔ'køn'ə]

1 lade komme til almindeligt kendskab; **SYN** meddele, bekendtgøre; [NGN forkynnder NGT/at+SÆTN/hv+SÆTN (for NGN), NGN forkynnder NGN NGT/at+SÆTN/hv+SÆTN, NGN forkynnder (NGT) om NGN/NGT] □ *Nede i gården galede den sorte hane og forkyndte gryet af den næste dag* HLyJep87

• (jur.) meddele på lovformelig vis
• fx en dom el. stævning □ *Dommeren forkynnder så Karstens 10'ende dom* BT91

2 fortælle om et (religiøst) budskab med det formål at gøre budskabet kendt og vinde nye tilhængere; **SYN** prædike, missionere; [NGN forkynnder, NGN forkynnder NGT/at+SÆTN/hv+SÆTN (for NGN), NGN forkynnder (NGT) om NGN/NGT] □ *De kaldte dem igen ind og forbød dem overhovedet at forkynde eller undervise i Jesu navn* BibelINT92e
AFL SUFF forkyndelse sb., forkynnder sb.

HIST fra mnty. *vorkunden* 'oplyse, meddele', af adj. *kund* 'bekendt'.

Denne grafiske asymmetri i strukturmarkeringen er ikke speciel for DDO. Den ses også, hvad angår de etymologiske oplysninger, i fx The Random House Dictionary of the English Language og i Nudansk Ordbog 15. udg. I modsætning hertil fremviser ordbøger som The Concise Oxford Dictionary og Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English markeringer der grafisk modsvarer betydningsmarkeringerne når det gælder etymologi og øvrige for artiklen fælles faste udtryk, sammensætninger og afledninger.

Fordeling af informationstyper

DDO har en udpræget **lagvis ordning** af oplysningstyper, sådan at oplysninger af én type afhandles for sig i én sektion, uanset om de er knyttet til bestemte elementer (det være sig ordformer eller betydninger) i en anden sektion.

I **hovedet** står opslagsord plus ordklasse som nævnt for sig adskilt fra **bøjning plus udtale** på ny linje. Denne adskillelse kan give nogle **komplicerede** læsninger i de tilfælde hvor alternative former af et opslagsord har hver sin bøjning og udtale. Et af de mere underholdende eksempler herpå er **gudsforgåen** med sideformerne *gudsforgående* og *gudsforgået*, hvor de følgende fem linjer først præsenterer disse tre formers bøjning og

derefter deres udtale. En sammenfletning af bøjning og udtale med opslagsord og opslagsordsvarianter ville have lettet læsningen.

Karakteristisk er også at i **hovedet** får opslagsordets bøjning sin **maksimale udfoldning**. Opslagsord som **fodbold** og **antik** har således her angivet pluralisformerne *fodbolde* og *antikker*. Disse **trækkes så fra** i den relevante, her første betydning af ordene, hvilket angives som "uden pl." i kroppens felt 11 "supplerende oplysning om bøjning og form" (og ikke ved forklaringer med betydningshenvisninger i hovedet). Så heldige er vi ikke i tilfældet **biskuit**, hvor ophobningen af oplysninger i hovedet skyldes det lemmatiseringsprincip at opdeling i homografer alene motiveres af forskelle i **ordklasse** og forskelle i **etymologi** (jf. vejledningen s. 17) – og ikke af forskelle i bøjning eller udtale:

biskuit sb. fk. – *uofficiel, men meget alm. stavemåde: biscuit*
 bet. 1: -ten, -ter el. (uofficielt) -s, -terne;
 bet. 2: -ten el. -en el. -'en, -ter el. -er el. -'er, -terne el. -erne el. -'erne; bet. 1: [bi'sgvid], bet. 2: [bi'sgwid]
 1 fabriksfremstillet småkage el. kiks der evt. er overtrukket med chokolade el. lagt sammen med fyld (sj.)
 2 porcelæn uden glasur (sj.)
 HIST fra fr. *biscuit* egl. 'to gange kogt (bagt)', af *bis* 'to gange' og perf. ptc. af *cuire* 'koge, lave mad, bage'; jf. *tvebak*.

Et alternativt princip ville være at bøjningsformerne i stedet lægges til i de relevante betydninger i kroppen. Således pluralis i betydning 2 af de to ord *fodbold* og *antik*. Og således også de bøjninger og udtaler der er specielle for henholdsvis betydning 1 og 2 af ordet *biskuit*.

Til de **faste udtryk** regnes bl.a. partikelverber (fx *betale tilbage*), refleksive verber (fx *anstreng sig*), visse forbindelser af præposition + substantiv (fx *i dag*), idiommer og særskrevne termer (som fx *bøje i neon* og *gul feber*), jf. vejledningen s. 45. De faste udtryk er placeret som alfabetisk ordnede sublemmaer markeret med fed skrift i felt 15 i bunden af kroppen og med tilordning af flere af de samme informationstyper som udgør kroppen, bl.a. betydningsbeskrivelse, betydningsrelationer, eksempler. Hvis opslagsordet har flere betydninger, figurerer de faste udtryk samlet efter disse.

Placeringen af faste udtryk frembyder et af de redaktionelle problemer som ikke rigtig har nogen ideel løsning, specielt når der er flere betydninger i en artikel. Man kan vælge i et vist omfang at anføre dem som opslagsord sådan som det gøres i Svensk Ordbok og Nationalencyklopedins Ordbok med hensyn til partikelverber (de står med det der gældende alfabetiseringsprincip umiddelbart efter det verbale opslagsord) og i leksika med hensyn til termer. De kan stå samlet som sublemmaer sidst i en artikel som i DDO. Eller de kan stå anført under diverse relevante betydninger sådan som det delvis er tilfældet i Nudansk Ordbog. Valget mellem de to første og den sidste mulighed afspejler valget en mere receptivt orienteret over for en mere produktivt orienteret løsning.

DDO's samlede, alfabetisk ordnede sublemmaer giver umiddelbart nogle meget overskuelige opslag. Ulempen ved placeringen er at man **afskærer** de mulige forbindelser til overordnede betydninger.

Man får således **ikke en samlet** fremstilling af kollokationerne i relation til bestemte betydninger, fx af tidsudtryk som har med betydning 1 af **dag** at gøre (fx *i dag*, *om dagen*, *forleden dag*) fordi en del af betydningens kollokationer placeres i sektionen faste udtryk. Den konsekvente opdeling gør, at *i dag* og *om dagen* ikke figurerer blandt sprogbrugseksemplerne under hovedbetydningerne af *dag* – selv om de her var meget nærliggende eksempler. Her står så under betydning 1 bl.a. *forleden dag* og under betydning 2 *hele dagen* og *op ad dagen* – selv om nogle af disse vel lige så vel kunne betragtes som faste udtryk.

I en model hvor faste udtryk søges indplaceret under de relevante hovedbetydninger, vil man som redaktør og som bruger ikke i samme grad være udsat for dette fordelingsproblem. Til gengæld kan man så som receptionsbruger nok have vanskeligere ved at lokalisere det enkelte faste udtryk i de længere artikler med flere betydninger.

I en model hvor faste udtryk står under hovedbetydningerne vil man også kunne drage fordel af at opslagsordet i den der definerede hovedbetydning kan bruges i definitionen af de faste udtryk. Når opslagsordet bruges i forklaringen af faste udtryk der står for sig adskilt fra hovedbetydningerne, kan det strengt taget være uklart hvilken betydning det er brugt i. Fx har DDO's første betydning af *i dag* definitionen "på den dag det er for den talende". Er der her tale om *dag* i betydning 1 ("tidsrum på 24 timer") eller i betydning 2 ("den del af døgnet hvor det er lyst") eller i begge betydninger? Kan man fx sige *Det skal være i dag og ikke i aften*? Dette problematiske forhold, som her eksemplificeres noget hårdtrunkent, er dog et der vedrører brugen af flertydige ord i definitioner generelt (og i enhver ordbog), og som vil kræve en ret så ideel fordring at takle konsekvent.

Sammensætninger og afledninger er samlet i **foden**. Og de er her relateret til de respektive betydninger i kroppen ved henvisninger (se fx **brev**).

Formålet med at anføre sammensætninger og afledninger i den enkelte artikel må være at vise lemmaets orddannelsesmuligheder og at udvide ordbogens ordforråd på en økonomisk måde med rækkesammensætninger. Men et formål kan også være at eksemplificere betydninger. Sammensætninger kan jo på linje med kollokations- og sætningseksempler betragtes som sprogbrugseksempler der lægger noget til betydningsforklaringen, konkretiserer den og antyder en bestemt ordbetydnings referentielle muligheder.

I stedet for den noget besværlige relationering til betydningerne kunne man da have placeret sammensætninger, som er de mest betydningsspecifikke (og som derfor kun vil medføre en mindre grad af redundans), under de enkelte betydninger. En særlig ulempe ved opdelingen er at betydninger der kun eller især optræder som led i sammensætninger, skal eksemplificeres to steder, og at anførelse af et eksempel det ene sted åbenbart udelukker gentagelse af eksemplet det andet sted. Fx forekommer substantivet **bar** i to betydninger "især som sidsteled i sms." (det gælder betydning 2 'serveringssted' og betydning 3 'mindre butik'), og redaktionen har her skullet fordele eksemplerne, henholdsvis *burgerbar*, *grillbar*, *isbar*, *kaffebar*, *pizzabar*, *pølsebar*, *snackbar* og *hælebar*, *skjortebær*, *smykkebar*, på krop og fod – med det lidt underlige resultat at betydning 3 i kroppen eksemplificeres ved sammensætningen *smykkebar*, mens det mest frekvente eksempel, *hælebar*, er blevet henvist til foden. Problematikken her er den samme som ved placeringen af kollokationer som *i dag* enten under en relevant betydning eller i afdelingen "faste udtryk".

Nogle bemærkninger til betydningsforklaringerne

Som det er redegjort for i vejledningen s. 30, er der anvendt **fire former for betydningsforklaringer**:

- Forklaring i form af en definition. Dette er den dominerende forklaringstype.
- Forklaring i form af henvisning til et synonymt opslagsord (fx ved *beo*, *bisp*, *bortforpagte*)
- Forklaring i form af et eller flere synonymmer (fx ved *abe* bet. 2, *gakket*, *genspejle* bet. 1.1, *gå på*, *gå sammen*)
- Forklaring i form af oplysning om hvordan ordet bruges (fx ved *abe* bet. 1.1, udråbsordet *haps*)

Forklaringer ”ved hjælp af ét eller flere synonymmer” må vel i tilfældet ét synonym svare til at der henvises til et synonymt opslagsord med, formentlig, en definitionsforklaring. Forklaringer ved hjælp af flere synonymmer synes fortrinsvis at være begrænset til sekundære betydninger. Men alligevel må man indvende at dette er en ikke optimal form for betydningsforklaring som ofte kan være uklar. Således i det eksempel der i vejledningen gives på forklaringspraksissen: **abe** betydning 2 (det er den med at *have aben* og at *give aben videre*), som forklares med synonymmerne ”skyld; ansvar”. Er der her tale om at ordet har begge betydninger eller noget midt imellem? I vejledningen s. 30 accentueres uklarheden idet det her siges at ”Et semikolon kan adskille forskellige aspekter af betydningen, opdele en lang betydningsbeskrivelse i to eller flere mindre, mere tilgængelige dele eller variere den sproglige formulering af betydningen.” Er *abes* forklaring ”skyld; ansvar” så udtryk for en egentlig betydningsnuancering, eller udtrykker den en stilistisk varieret formulering?

DDO praktiserer det princip at ordene har **mange betydninger**. Ordbogen opdeler i en første, overordnet betydning og en eller flere underordnede betydninger i flere tilfælde hvor man måske nok kunne sammenfatte disse i en mere generel betydningsbeskrivelse og lade særbetydningerne fremstå som specifikationer i form af **tilføjelser** til den overordnede betydningsbeskrivelse (jf. vejledningen s. 31 om ”Tilføjelser til betydninger”). Eksempler på kandidater til sådanne mere generelle betydningsbeskrivelser kunne være: **appetitlig**, **autonom**, **boligmiljø**, **dræn**, **femmer**, **fodbremse** og **på vid gab** (bet. a og b).

Men generelle betydningsbeskrivelser er problematiske hvis man ønsker at anføre betydningsrelationer da forskellige delbetydninger jo kan have specifikke synonymmer og antonymer. Et kriterium for DDO's polysemiske kæder kan da også være hensynet til betydningsrelationer som synonymi og antonymi. Fx har **appetitlig** i madbetydningen angivet relation til *appetitivækkende*, hvad det ikke har (eller kan have) i den betydning hvor det drejer sig om mennesker. (I NDO, som i princippet hylder princippet om så vidt muligt generelle definitioner med angivelse af eventuelle betydningsdifferentieringer som ekstensioner til definitionen, står alle sådanne betydningsdifferentieringers synonymmer samlet – bortset fra enkelte mindre principfaste tilfælde: *femmer* forklares generelt som ”noget der har tallet el. værdien 5, fx en bestemt buslinje, en mønt, et spillekort el. en side på en terning”, men betydningen ’femkrone’ har på trods heraf fået sit eget betydningsnummer med synonym).

Et særligt definitionsformat har ordet **ballon** der først som betydning 1 defineres generelt som ”lille gummiblære der pustes op med munden el. fyldes med en let luftart, som regel helium”, hvorpå følger tre underbetydninger (ballon som legetøj, ballon som alkoholtest og ballon i medicinsk anvendelse). En grund til denne afvigende form for

betydningsopdeling er formentlig den økonomisk fornuftige at man i de tre underbetydninger så kan nøjes med at bruge det definerede overbegreb *ballon* i stedet for skulle gentage den længere forklaring. Denne form for overordnet betydningsammenfatning med efterfølgende anførelse af særbetydninger synes at høre til de enkeltstående tilfælde og har da heller fået ikke sin særlige markering i artikelstrukturen (sådan som fx i ODS hvor indledninger til større betydningsgrupperinger er markeret med versaler).

Afsluttende bemærkninger

Artikelstrukturen med dens mange oplysningstyper er velfungerende når det gælder enkelte artikler med én betydning, men frembyder visse problemer når der er tale om artikler med flere betydninger: Det gælder dels markering af informationstyperne faste udtryk, orddannelse og etymologi som er tilordnet artiklens hoved, dels fordeling af kollokationer og sammensætninger på betydningsdel og henholdsvis sektionerne faste udtryk og orddannelse. Hertil kommer at overgangen mellem hoved og krop under visse betingelser kan være svær at lokalisere, og at den meget lagdelte strukturering med henvisninger fra en sektion til anden kan virke tung. Der er til dels tale om nogle i leksikografisk henseende generelle struktureringsproblemer som det kan være vanskeligt at finde gode løsninger på. De valg der er truffet, peger i nogle tilfælde i retning af en mere receptionsorienteret end en produktionsorienteret ordbog.

Jeg har med disse hurtige og afgrænsede kommentarer ikke berørt substansen i ordbogen: de mangfoldige oplysningstyper (fx brugsbestemmelserne, de encyklopædiske oplysninger, de udførlige konstruktionsangivelserne og etymologierne) og de udførlige og aktuelle betydningsbeskrivelser, herunder også beskrivelser inden for mere generelle områder som verbers for skellige transitive og intransitive brug (fx *brække*, *brænde*), verbalsubstantivers proces- og resultatbetydninger (fx *belønning*, *bemaling*, *erobring*, *forvisning*), fag over for genstandsområde ved ord som *biologi* og *etymologi*, materiale over for forarbejdet genstand ved ord som *ametyst* og *diamant* etc., etc.

Jeg har med stor glæde brugt de indtil videre to udkomne bind af DDO. Og jeg vil her slutte med at udtrykke min anerkendelse (DDO *anerkendelse* bet. 1) af det store redaktionelle arbejde som har resulteret i denne moderne arvtager og videreførelse af ODS og ODSS.

Litteratur

- DDO = *Den Danske Ordbog*. Gyldendal. 2003-.
- Duden Deutsches Universalwörterbuch*. 2. udg. Dudenverlag. 1989.
- Nationalencyklopedins Ordbok*. Bokförlaget Bra Böcker. 1995.
- Nudansk Ordbog = *Nudansk Ordbog med etymologi*. 2. udg. Politikens Forlag. 2001.
- Nudansk Ordbog 15. udg. = *Nudansk Ordbog*. 15. udg. Politikens Forlag. 1992.
- ODS = *Ordbog over det danske Sprog*. Gyldendal. 1918-56.
- ODSS = *Ordbog over det danske Sprog. Supplement* Gyldendal. 1992.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. 5. udg. Oxford University Press. 1995.
- Retskrivningsordbogen*. 3. udg. Alinea - Aschehoug Dansk Forlag. 2001.
- Svensk Ordbok*. Esselte. 1986.
- The Concise Oxford Dictionary*. 10. udg. Oxford University Press. 1999.
- The Random House Dictionary of the English Language*. 2. udg. Random House. 1987.

8. Konference om Leksikografi i Norden

Sønderborg, 24. - 28. maj 2005

Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (DSL) har den store glæde at invitere til den 8. Konference om Leksikografi i Norden.

Det er anden gang Danmark er vært for konferencen, og arrangørerne har derfor – inspireret af det norske eksempel fra den seneste konference – besluttet at placere konferencen et måske lidt mindre kendt sted uden for de store byer. Valget er faldet på Sønderborg i den sydligste del af Norden, kun 30 km fra den dansk-tyske grænse. Konferencestedet bliver Sønderborg Idrætshøjskole, der ligger inaturskønne omgivelser kun ca. 15 minutters gang fra centrum og med mulighed for at deltagerne kan bo på stedet.

Fagligt program

I overensstemmelse med traditionen for de tidligere nordiske konferencer i leksikografi vil vi ikke pege på bestemte temaer, men opfordrer deltagerne til at tilmelde foredrag inden for de områder de interesserer sig for og arbejder med til daglig, således at programmet kommer til at give et bredt billede af leksikografien i Norden lige nu. Programkomitéen vil forbeholde sig ret til at udvælge enkelte foredrag til plenumforelæsninger, men regner i øvrigt med at foredragene skal vare 30 minutter med 10 minutter til spørgsmål og diskussion. Afhængigt af tilmeldingen vil der blive to, evt. tre parallelle sessioner. Vi vil desuden opfordre deltagerne til at tilmelde emner til workshops eller softwaredemonstrationer, fx vedr. redigeringsværktøjer til ordbøger eller elektroniske ordbøger.

Socialt program

En af dagene vil der blive en udflugt fra midt på dagen til kl. ca. 21, en udflugt der vil vise deltagerne nogle af Sønderjyllands naturmæssige og kulturelle seværdigheder. Konferencemiddagen holdes fredag aften.

Konferencestedet

Konferencen foregår på Idrætshøjskolen i Sønderborg. Højskolen er smukt beliggende 2 km fra Sønderborgs centrum med den 28 tønder land store engelske park direkte ned til stranden og kun 1 km til Sønderskoven. Der vil således være mulighed for en frisk dukkert eller en forfriskende spadseretur, ligesom højskolen stiller kajaker, motionsrum og svømmehal til disposition for konferencedeltagerne. De faglige dele af konferencen finder sted i lokaler med standard it-faciliteter, socialt samvær i fx pejsestuen eller parken, indkvartering i 1- og 2-sengsværelser. Køkkenet er dansk økonomitradition opdateret til grønt 2005.

Mere information

Læs mere om Idrætshøjskolen på **Fejl! Hyperlinkreferencen er ugyldig..** Nye oplysninger vil blive lagt ud på NFL's hjemmeside www.nordisk-sprakrad.no/nfl.htm. Her kan man også læse 1. rundskrivelse in extenso med oplysninger om pris for deltagelse mv. Spørgsmål angående konferencen kan sendes til nfl05@dsl.dk.

Med venlig hilsen

Organisationskomitéen v/ Carsten Hansen, Henrik Lorentzen og Lars Trap-Jensen

Årsberetning for LEDA for året 2003

Af Carsten Hansen og Peter Widell

Medlemsmøder

Der er blevet afholdt 2 medlemsmøder.

Det første møde blev afholdt den 30. april på det nye KUA i forbindelse med generalforsamlingen og handlede om miniordbøger, hvor repræsentanter fra Gad (Troels Thomsen), Gyldendal (Liisa Theilgaard) og Politiken (Hanne Splid) var deltagere i en paneldiskussion med Henrik Gottlieb som kritisk konstruktiv opponenter og ordstyrer for 25 spørgelystne deltagere.

Det andet møde blev afholdt den 26. november ligeledes på det nye KUA, hvor Bent Jørgensen, Institut for Navneforskning (KUA), fortalte om sit arbejde med sine røde stednavneordbøger. Der var fremmødt 27 tilhørere. Et pænt fremmøde, og der blev spurgt og kommenteret ivrigt fra salen.

Bestyrelsesmøder

Bestyrelsen har afholdt 5 møder i hhv. Århus og København. Møderne har tjent til at diskutere og planlægge foreningens aktiviteter, nemlig medlemsmøder og foreningens blad.

LEDA-Nyt

Foreningens medlemsblad, LEDA-Nyt, er udkommet med to numre, nr. 35 og nr. 36, med faglige artikler, anmeldelser, indkaldelse til medlemsmøder, orientering om konferencer og annoncer og tjener således på linje med medlemsmøderne til faglig inspiration, men også til formidling af mere praktisk betonedede informationer. LEDA-Nyt som papirblad agtes bibeholdt – også efter etableringen af vor nye hjemmeside. Det redaktionelle arbejde er blevet udført af Peter Widell og Carsten Hansen samt resten af bestyrelsen.

Hjemmeside

Det er i øvrigt i år lykkedes at få LEDA's hjemmeside i gang med Sanni Nimb som webmaster. Den kan besøges på <http://cst.dk/leda>.

Generalforsamling

Der blev afholdt generalforsamling den 30. april. Referatet kan læses i LEDA-Nyt nr. 36.

Medlemmer

Antallet af medlemmer ligger fortsat på ca. 116 medlemmer. På vor hjemmeside kan man se en liste over LEDA's medlemmer.